

Приказ дела

Примљено: 19. 5. 2015.

Одобрено за штампу: 18. 9. 2015.

ПСИХОЛОШКИ ПОРТРЕТ НАСТАВНИКА^а

Мирјана Станковић – Ђорђевић

Висока школа струковних студија за образовање васпитача Пирот, Србија
djordjeviclj.pi@sbb.rs

Савремени друштвени токови собом носе ерозију многих друштвених вредности, тако девалвирају и позив просветног радника. Монографија *Психолошке карактеристике наставника* даје прецизну и систематичну слику карактеристика просветног радника, али и нуди савремену перспективу у сагледавању места и улоге просветног радника.

Ауторка ове монографије *професор доктор Снежана Стојиљковић* је и сама просветни радник. Више од три деценије, најпре као асистент, затим као професор на Филозофском факултет у Нишу, Департману за психологију, образује будуће психологе. Значајно је и њено искуство стручног сарадника на Институту за педагошка истраживања у Београду. Предмет њеног научног интереса је психологија личности, посебно психологија морала. Овом монографијом Снежана Стојиљковић иде корак даље – свој научни интерес усмерава према психологији наставника, полазећи од премисе да наставник није само трансмитер знања, већ васпитач будућих генерација.

Монографију коју представљамо ауторка је поделила у седам целина које логички и систематично осликавају портрет просветног радника. Почев од улоге наставника као носиоца образовно-васпитне делатности и психосоцијалног портрета будућих наставника, преко анализе васпитне улоге наставника, до психолошких карактеристика, што је најобимнији део монографије, и закључује разматрањем професионалног стреса и значаја професионалног развоја наставника. Посебну вредност овог дела чине прикази истраживања, од којих је већину спровела сама ауторка са својим сарадницима.

Проф. Стојиљковић монографију почиње поглављем о наставнику као кључној фигури образовно-васпитног процеса. Улога наставника, истиче она, јесте да подстакне индивидуални развој ученика, путем активације и партиципације ученика у свим аспектима наставног процеса. Овај став ауторка илуструје резултатима два истраживања на просветним радницима – Емпатичност и улоге просветних радника и Селф-концепт и професионалне улоге наставника. Посебна тема овог поглавља је управља-

^а Снежана Стојиљковић. (2014). *Психолошке карактеристике наставника*. Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 340 стр.

ње разредом (classroom management), анализа значаја комуникације, димензија и стилова управљања разредом.

Значајна тема овог поглавља јесу компетенције наставника, с обзиром на то да су наставничке компетенције ресурси за успешно остваривање наставничких улога. Ауторка даје исцрпан преглед досадашњих анализа наставничких компетенција, уз констатацију да је образовање на наставничким факултетима у Србији доминантно предметно усмерено, док су методичке компетенције и компетенције за инклузивно образовање мање заступљене и наглашава потребу за редефинисањем студијских програма ради подстицања вишеструких наставничких компетенција.

Наредно поглавље чини разматрање психосоцијалног портрета студената учитељских факултета. Ово је тема која све више добија на значају, имајући у виду све присутније мишљење о негативној селекцији студената приликом уписа на наставничке факултете.

У трећем поглављу ауторка разматра васпитну улогу наставника, с обзиром на то да су наставници у прилици да утичу на мењање система вредности младих и да околности у којима живимо све више фаворизују академски успех, а мање социјално-афективне исходе образовно-васпитног процеса. Ауторка се, даље, бави моралним васпитањем у школи, ставовима и имплицитним теоријама наставника имајући у виду да је потребно оснажити васпитну димензију образовања.

Наредна поглавља монографије разматрају психолошке карактеристике наставника – у четвртном поглављу ауторка анализира емпатичност и моралну развијеност наставника. Она полази од чињенице да начин обављања вишеструких професионалних улога наставника зависи од његових комуникацијских компетенција и личносних карактеристика. Проф. Стојиљковић најпре анализира емпатичност наставника као суштински фактор правилног развоја дететовог селфа и предуслов ефикасне праксе и добре комуникације у помажућим професијама (helping professionals), каква је професија просветног радника. При том она полази од теоријског концепта Мартина Хофмана (2003) који емпатичност сагледава као мултидимензиони конструкт – уз когнитивну и афективну компоненту, он анализира и мотивациону и сматра је осномом просоцијалног и моралног понашања.

Тема којом се даље бави проф. Стојиљковић је морално расуђивање наставника полазећи од чињенице да наставник „може и треба да доприноси формирању система вредности оних које подучава“. Она је испитивала степен моралне развијености наставника из перспективе когнитивно-развојног приступа Лоренса Колберга, као и емоционалну страну личности – емпатичност наставника основних, средњих школа и факултета.

Пето поглавље ове монографије разматра питања особина личности просветних радника и могућности одређења профила личности просветног радника са аспекта психологије личности, односно психологије индивидуалних разлика. На овом месту ауторка образлаже основне приступе у проучавању црта личности и посебно анализира петофакторски модел личности Мекреа и Косте (McCrae and Costa, 1977, 1999). Овај модел спада у каузална одређења црта личности и односи се на интеракцију биосоцијалних и спољашњих утицаја на развој личности, те је као такав погодан за анализу личности наставника.

Шесто поглавље проф. Стојиљковић посвећује „светлијим странама људске личности“ и импликацијама хуманистичке психологије на обра-

зовно-васпитну праксу. Хуманистички приступ образовно-васпитном процесу полази од тезе да је човек стваралачко биће и да је смисао наставничког позива подстицање развоја зреле, аутентичне и самоактуализоване личности, учење „како постати личност“. Она разматра теоријски приступ Маслоуа (1982) који сагледава наставника као личност која подстиче, ствара услове, нуди изборе, а не намеће коначна решења. Битан чинилац наставног процеса је квалитет и смер комуникације наставника и ученика који проф. Стојиљковић разматра из угла Роџерсове теорије (1985) и „учеником усмерене наставе“. Она истиче значај неинтервенишућег стила руковођења разредом, где тежиште контроле над ситуацијом у разреду наставник препушта ученицима уверен у њихову способност да „управљају својом судбином“.

Даље, проф. Стојиљковић анализира персоналне факторе и синдром професионалног изгарања наставника из угла теорије самодетерминације (Self Determination Theory – SDT; Deci and Ryan, 1985, 2002), имајући у виду наставника као самодетерминисаног и проактивног појединца и креативног професионалца.

Ауторка ову монографију закључује темом везаном за спремност наставника за професионални развој. Актуелни модел ПРН је социоконструктивистички; наставници сами својом активношћу граде свој професионални профил, уз истицање значаја INSET (In-service Education and Training) образовања наставника током професионалне каријере. На тај начин наставник развија вишеструке компетенције које су неопходне у образовно-васпитном раду и образовању „за друштво знања“.

Монографија *Психолошке карактеристике наставника* ауторке професора доктора *Снежане Стојиљковић* излази у сусрет друштвеним променама и променама образовно-васпитних концепција, не губећи из вида образовну, али се фокусира на васпитну улогу наставника.

Проф. Стојиљковић је овом монографијом обухватила многе и релевантне теме везане за професију наставника, почев од улоге наставника у образовно-васпитном процесу, иницијалног образовања будућих наставника, васпитно-образовних циљева наставника, емпатичности и моралног расуђивања наставника, особина личности и самоостварености наставника, питања стреса и професионалног изгарања, као и спремност наставника за професионални развој.

Неке од тема су биле предмет ранијих теоријских разматрања, друге су мање анализирани, попут моралног суђења наставника, могућности стварања профила личности просветног радника, спремности наставника за професионални развој. Ауторка разматра савремене моделе личности и теоријске парадигме (когнитивно-развијну теорију, хуманистички приступ, петофакторски модел личности, теорију самодетерминације...) у функцији образовно-васпитног процеса. Квалитету монографије доприносе емпијски поткрепљени истраживачки налази и анализе, од којих је већину ауторка спровела са својим сарадницима. Вредност монографије је и у томе што разматране теме ауторка повезује са могућим педагошким импликацијама и правцима за нова истраживања. Ова монографија је у исто време и полемика и позив на преиспитивање устаљених стереотипа о улози и месту просветних радника.

Стил проф. Стојиљковић је научно прецизан, бридак, богат рефлексивама, она промишља, проверава, својим тоновима боји (психолошку)

слику наставника. Овим делом она успева у настојањима да унесе нове путоказе у токове образовно-васпитног процеса на нашим просторима.

Савремена и актуелна слика наставничког позива какву пружа ова монографија, осим несумњивог научног значаја, биће корисна литература како студентима педагошких факултета друштвених наука, тако и наставницима у њиховом професионалном развоју.

Нит која повезује све разматране теме је личност и васпитна улога наставника, што говори о основном професионалном и научном опредељењу ауторке, чији су се фокус и распон током година донекле мењали, али је оријентација на психологију личности остала непромењена.

ЛИТЕРАТУРА

Стојиљковић, С. (2014). Психолошке карактеристике наставника. Ниш: Филозофски факултет у Нишу.